

PERCEPCIJA OPASNOSTI I STRATEGIJE SAMOPOMOĆI KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Zvezdana VESELINović¹
Dječji vrtić "Maslačak", Zaprešić

Sažetak

U istraživanju je bio cilj utvrditi efekte preventivnog programa provedenog u DV "Maslačak" u Zaprešiću, istovremeno utvrđujući buduće ciljeve programa. Direktnim pitanjima upućenim predškolskoj djeci, nastojalo se utvrditi koje osobe i situacije djeca doživljavaju kao opasne, kako se suočavaju s tim situacijama, kada se osjećaju sigurnim i što za djecu znači pojam "pravo na sigurnost". Podaci su prikupljeni Upitnikom za djecu "Percepcija opasnosti i strategije samopomoći", a ispitan je prigodni uzorak od 58 djece u DV "Maslačak", Zaprešić, srednje i starije vrtićke dobi, od 4.42 do 7.5 godina. Djeca značajno razlikuju zastupljenost pojedinih izvora opasnosti unutar obiteljskog doma, unutar vrtića, na cesti, na igralištu. Značajno se razlikuje čestina strategija koje bi djeca primijenila u opasnim situacijama unutar obiteljskog doma, unutar vrtića, na cesti, na igralištu. Utvrđeno je da djeca statistički značajno razlikuju osobine tzv. opasnih ljudi, opasne djece, "osoba od povjerenja". Statistički značajno se razlikuje i čestina strategija koje bi djeca predškolske dobi primijenila u odnosu na tzv. opasne ljude, opasnu djecu. Značajno se razlikuju i različiti načini na koji djeca predškolske dobi opisuju pojam "pravo na sigurnost", te osobe i mjesta koje djeca najčešće vežu uz osjećaj sigurnosti. Prema dobivenim rezultatima, većina djece predškolske dobi ne zna koristiti telefon u smislu poznavanja važnih telefonskih brojeva, ili poznavanja vještine biranja telefonskog broja (66%). Značajno veći broj djece (čak 79%) zna svoju adresu stanovanja. Postoji pozitivna korelacija između vještine telefoniranja i dobi, te između osjećaja sigurnosti i poznavanja vlastite adrese stanovanja.

Ključne riječi: sigurnost, izvori, opasnost, strategije, samopomoć

Uvod

Djeca se rađaju s temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima. No usprkos činjenici da je osnovno pravo svakog čovjeka – pravo na slobodu, s obzirom na tjelesnu i psihičku nezrelost djece, pokazala se potreba za isticanjem posebnih prava djeteta na zaštitu, koje je naoko u suprotnosti s pravom djeteta na slobodu.

---

¹ Prof. psihologije, stručni suradnik-psiholog, e- mail: zvezdana.veselinovic@du.t-com.hr

Naime, djeca se tradicionalno vide kao osobe koje trebaju zaštitu, a manje kao one koje imaju prava i koje mogu djelovati. Iz takve pozicije doživljavaju se kao budući odrasli, čime djetinjstvo dobiva ulogu tranzicijskog razdoblja prema odraslosti. Iz nove perspektive dijete se vidi kao individua (psihološki), a djetinjstvo kao društvena kategorija (sociološki). Dijete dobiva ulogu subjekta i aktivnog člana zajednice, a djetinjstvo razdoblja u kojem ono mora živjeti svoja prava, a ne čekati buduća vremena (Maleš i sur., 2003).

Suvremeni život, uz sve prednosti i napredak koji se odražavaju na život, rast i razvoj djeteta, obiluje i negativnim utjecajima u području fizičkog okruženja djeteta, njegovog psihosocijalnog odrastanja i osamostaljivanja i u odnosu odraslih prema njima. Nepovoljne okolnosti i uvjeti djetetova odrastanja mogu imati ozbiljne posljedice za njegovo psihofizičko zdravlje, opću sigurnost i život. Neke od problema uočavaju se i u neposrednom radu s djecom u vrtiću. Sistematska višegodišnja praćenja upućuju na trend povećanja rizičnog ponašanja i ozljeđivanja djece u igri. Uzroke je moguće pronaći u nekim razvojnim osobitostima i posebnim potrebama djece, modelima odgojne prakse i organizacijsko-materijalnim uvjetima za ostvarenje procesa (stručni tim DV "Ivana Brlić-Mažuranić", 2006).

Potreba za sigurnošću i zaštićenost

Prema Konvenciji o pravima djeteta "svako dijete treba stabilno okruženje i stalne brižne odrasle kako bi se osjećalo sigurno i zaštićeno". To je uvjet njegova zdrava tjelesnog i psihičkog razvoja. Ljudska prava, a time i prava djeteta, temelje se na osnovnim ljudskim potrebama. A. H. Maslow (prema Fulgosi, 1981; Beck, 2003) je kao temeljne ljudske potrebe naveo: fiziološke potrebe, potrebu za sigurnošću, pripadanjem, ljubavlju, samopoštovanjem i poštovanjem od strane drugih, te potrebu za samoaktualizacijom. Dakle, potreba za sigurnošću je jedna od temeljnih potreba. To je potreba za stalnošću, redom, poretkom, strukturom i potreba za predvidljivošću događaja u bližoj ili daljnjoj budućnosti. Potreba za sigurnošću prisutna je kod osoba koje *vole stabilnost i izbjegavaju rizike*, kao i kod onih koje nastoje postići i sačuvati uvjete u kojima su im *ispunjene temeljne egzistencijalne i druge važne potrebe* te kod osoba koje nastoje izbjeći neuspjeh, gubitak osobnog ugleda, statusa ili (samo)poštovanja.

Nedostatak sigurnosti dijete će često iskazivati pokazivanjem straha. Izostanak osjećaja da je voljeno i da nekome pripada može izazvati osjećaj tuge i usamljenosti, dok nemogućnost uspostavljanja odnosa u kojima će se dijete osjetiti da je poštovano od strane drugih može potaknuti ljutnju i iskazati se kao agresivno ponašanje prema sebi, drugima ili prema fizičkoj okolini (Maleš i sur., 2003.). Roditelji i druge odrasle osobe odgovorni su za stvaranje sigurnog okruženja, međutim, odgovorni su i za poučavanje djeteta kako bi se samo moglo pobrinuti za vlastitu sigurnost. Pravo je djeteta, međutim, da se samostalno pobrine za vlastitu sigurnost, naravno u skladu s vlastitim sposobnostima.

Samostalnost kao put k osjećaju sigurnosti

Biti samostalan znači činiti nešto bez pomoći drugih, u konkretnom slučaju pomoći odraslih. Proces osamostaljivanja djeteta počinje od njegovog rođenja: ono želi nešto nositi, samo se obući i svući, jesti i slično. Dijete to ne čini na poticaj odraslih, nego ga tim putem vodi priroda njegovog razvoja. Samostalnost nije statična, ona je dinamični proces osvajanja vlastitim snagama kroz neprestani rad tj. eksperimentiranje (prema Montessori) u težnji za slobodom. U djetetu postoji sila, nagon koji ga vodi tako da ono želi djelovati bez pomoći drugih i djetetovo prvo svjesno djelo samostalnosti je obrana od onih koji mu žele pomoći. Ono želi stjecati vlastita iskustva u okruženju i spoznati ih kroz osobni napor. Dijete je radoznalo, otvoreno te traži da sve više može opaziti, smisliti, učiniti, samostalno odlučivati i provjeravati rješenja (<http://www.vrtic-maslacak.belisce.net>).

Samostalnost je djetetova razvojna potreba i oblik ponašanja prema kojemu u svojem razvoju sve više napreduje ako ga se u tome ne sprječava i ne ometa, nego mu se pružaju za to potrebni uvjeti (Holahan, 1982; Vietch i Arkelin, 1995; Bell i ostali, 1996). Dijete želi samo činiti ono što može samostalno učiniti i ne želi da drugi to čine umjesto njega. Odgoj za samostalnost podrazumijeva pomoć djeci da si sami pomognu.

Promjene koje se događaju u teoriji i praksi predškolskog odgoja idu sve više za tim da se transformira dosadašnja slika o djetetu (njegovim potrebama, interesima, razvojnim sposobnostima) kao i tradicionalna uloga odgojitelja. Rezultat te transformacije drugačiji je pristup djetetu i shvaćanju njegove samostalnosti. Samostalnost se sužavala ponekad samo na higijenske i radne navike, dok je ona puno kompleksniji pojam koji se proširuje i na socijalno i na kognitivno područje. Oni koji odgajaju trebaju uočiti razliku između dva pojma: a) služiti djetetu i b) poslužiti (posluživati) ga. Djetetu treba pomoći da svojim snagama radi, želi i misli. To je svojevrсна umjetnost služenja duhu djeteta. Rastući u duhovnoj samostalnosti dijete razvija samostalnost mišljenja (razvoj pamćenja, inteligencije, odnos između stvari i djelovanja, kombiniranje i povezivanje različitih informacija). Socijalna samostalnost u osnovi znači: a) da je dijete sposobno ulaziti u odnose s drugima u svojoj okolini, iako osamostaljujući se postaje sve neovisnije od njih; b) da dijete postaje dio kulture i na taj način je dalje razvija (<http://www.vrtic-maslacak.belisce.net>). Dijete samostalno izabire aktivnosti i partnere u igri, rješava vlastite probleme, donosi odluke, poštuje sebe i druge, zastupa svoja prava. Da bi dijete to moglo ostvariti, tj. da bi moglo postati i ostati samostalno, ono u institucionalnom okruženju mora doživljavati poštovanje, razumijevanje, prihvaćanje njegova razmišljanja, povjerenje u njega i njegove sposobnosti. Djeca koja žive u okruženju u kojem ih odgojitelj ohrabruje da slijede svoje interese, razvijaju uz osjećaj važnosti, samoinicijativnosti, samopouzdanja i samostalnost (<http://www.vrtic-maslacak.belisce.net>).

Djeca svakodnevno uče i spoznaju koliko je određeni čin rizičan i koje su eventualne posljedice tog čina. Usto, prepoznaju prisutnost opasnosti, razmišljaju o posljedicama i s vremenom razvijaju vještine kojima sami sebe štite. Četverogodišnje dijete, na primjer, zna da ne smije dirati vruću zdjelu sa štednjaka te je u stanju pozvati majku kada to čini njegov mlađi brat ili sestra. Nijedan roditelj ne želi da njegovo dijete živi u strahu, ali isto tako ne želi da njegovo dijete bude neustrašivo. Stoga je vrlo bitno

da djeca nauče sama prepoznati opasnost. Sposobnost kontrole osjećaja, koju bi trebalo prakticirati pri prepoznavanju opasnosti, vještina je koju je najteže naučiti. No ona se stječe u predškolskoj dobi, kada djeca kontroliraju svoje reakcije i osjećaje. Tada djeca prisebnost uglavnom prakticiraju u novonastalim situacijama kao što je prvi dan škole i upoznavanje s novim kolegama, kada su u stanju potisnuti osjećaj uplašenosti te ga kontrolirati.

Samostalnost kao osobina ličnosti bila usko vezana za socijalizaciju, uspješnost i snalažljivost u radu, ili odnose s drugima ljudima itd., bitna je pretpostavka i kreativnog razvoja ličnosti, kao i djetetove percepcije vlastite sigurnosti u okruženju u kojem boravi (vrtić, dom, ulica, igralište). Zato su sve odgojne mjere za poticanje samostalnosti djeteta ujedno i pogodne za poticanje njegova osjećaja sigurnosti (Olszewski-Kubilius, 2005).

Kako roditelji mogu doprinijeti djetetovoj samostalnosti?

Ponajprije, roditelji trebaju biti otvoreni za nove ideje, poticati dječju samostalnost i hrabriti dijete u njegovom radu. Iako je njihova namjera samo da pomognu djetetu u radu, trebaju ga pustiti da samostalno obavi određene radnje. Dijete će se nakon uložene napora i nakon što je samo nešto uradilo osjećati kompetentnije i zadovoljnije urađenim. S druge strane, samostalnost i nezavisnost roditelja jeste dobar preduvjet kreativnom razvoju djeteta, dok je vezanost djeteta za roditelje više preduvjet dobrom intelektualnom razvoju. Ipak, najbolje je po pitanju dječje samostalnosti od roditelja naći sredinu: omogućiti djetetu slobodno izražavanje ideja i samostalan rad, ali opet ne prepuštiti dijete u potpunosti da samo radi, već s vremena na vrijeme pregledati urađeno, pohvaliti dijete, pomoći mu, ako je potrebno, i ohrabriti ga za dalji rad. Važno je utvrditi da li dijete preferira raditi samostalno ili uz pomoć drugih, te u skladu s tim i postupati. Ono što je najbitnije jest da roditelji prilikom kreativnog izražavanja njihove djece budu nenametljivi i spontani. Važno je da djeci ne nameću svoja kreativna rješenja, kako se njima djeca ne bi povodila u daljem radu i na taj način "kopirala" rad odraslih, a samim tim i "stopirala" svoje kreativne ideje. Treba pustiti dijete da samo stvara i da se slobodno izražava. Studije sugeriraju da je bitni faktor obiteljskog okruženja stupanj do kojeg obitelj stvara atmosferu u kojoj su djeca slobodna razvijati jedinstven identitet i imaju svoja individualna razmišljanja i izražavaju ih slobodno. Postoji veća vjerojatnost za pojedince koji potiču iz ovakvih obitelji da budu vrlo kreativni kao i veoma kompetentni u svome radu. Stilovi roditeljstva pomažu djetetu da pronade vlastiti identitet, dozvoljavaju otvoreno izražavanje ideja i nezavisne misli, smanjuju identifikaciju roditelj-dijete, ali ne umanjuju obavezno i povezanost ili ljubav i pružaju podršku u prisustvu izazova, što pomaže u razvoju talenta i kreativnosti i dobrog mentalnog zdravlja (Olszewski-Kubilius, 2005).

Izvori opasnosti za dijete u roditeljskom domu

Velik broj djece strada u vlastitom domu gdje provodi najveći dio vremena. Dom je mjesto gdje roditelji imaju najviše kontrole te mogu mnogo učiniti da do nesreće ne dođe. Nedovoljan nadzor na djetetom najčešći je uzrok stradanja predškolske djece. Predškolska djeca su znatiželjna, nestrpljiva, žele sve učiniti sama, imitiraju odrasle, a još u potpunosti ne razumiju što je opasnost. U stanu, kući ili dvorištu postoji čitav niz stvari/situacija koje mogu ugroziti djetetovu tjelesnu sigurnost (Maleš i Stričević, 2005). To su:

- izvori električne energije kao i svi električni aparati (utičnice, alati i sl.);
- plinske instalacije i aparati na plin;
- otvorena vatra (plinski štednjak, kamin, upaljena svijeća) i predmeti kao što su šibice, upaljač, prskalice petarde i sl.;
- staklene površine (vrata, prozora, stola, ormara, itd);
- dostupni kanalizacijski odvodi i šahtovi oko kuća;
- objekti ili posude s vodom (bunar, voda u kadi, otvorena cisterna, otvorena bačva s vodom ili bazen);
- lijekovi, otrovna sredstva (pesticidi i otrovi), sredstva za čišćenje i sve vrste alkohola koje moraju biti izvan dohvata djeteta;
- sitni predmeti koje malo dijete može progutati (igle, metalni čepovi, gumbi, dijelovi igračaka i sl.);
- oštri predmeti, igračke i namještaj oštih rubova, radijatori itd.;
- igračke i drugi predmeti obojani otrovnom bojom (s primjesama olova);
- objekti i predmeti koji se zagrijevaju na visoke temperature (vruće jelo, vruće glačalo i sl.);
- mogućnost penjanja na visoke predmete (ormar, ljestve, stolica), na prozore ili balkonsku ogradu, izlazak na stubište, neke sprave za igru;
- otključan automobil ili poljoprivredni stroj i dijete samo u njemu.

Međutim, uz navedene izvore opasnosti u roditeljskom domu, slični ali i dodatni izvori opasnosti nalaze se i u dječjem vrtiću, u prometu, na dječjem igralištu.

Kako predškolska ustanova može doprinijeti djetetovoj sigurnosti?

Indirektno (poticanjem djetetove samostalnosti), ili direktno (osiguravanjem uvjeta za djetetovu fizičku sigurnost i stjecanje osjećaja sigurnosti) važno je promišljeno i kontinuirano skrbiti za zdravlje i sigurnost djece. Primarna prevencija smatra se pravim načinom predusretanja mogućih problema. Preventivni programi zahtijevaju dobro raz-

rađenu strategiju koja podrazumijeva raznolikost razina djelovanja, od djeteta samog i njegove obitelji do vrtića kao socijalne zajednice.

Stručnjaci iz područja predškolskog odgoja i obrazovanja identificirali su četiri aspekta sigurnosti i mjere zaštite u dječjem vrtiću (prema Dječji vrtić "Ivana Brlić Mažuranić", 2006):

1. Fizičke mjere zaštite – sigurnost okružja:
2. Mjere za očuvanje i unapređenje djetetovog zdravlja
3. Sigurnost ozračja – psihosocijalne mjere zaštite
4. Aktivnosti samozaštite i samoočuvanja djeteta.

Preventivni programi, dakle, integrativno obuhvaćaju mjere za povećanje fizičke i psihosocijalne sigurnosti djeteta, unapređenje njegova zdravlja kao i odgojne postupke koji osnažuju pozitivne unutarnje potencijale djeteta u cilju samozaštite i samoočuvanja.

Pravo je djeteta da živi u okruženju u kojem će se osjećati sigurnim i zaštićenim, a obaveza je odraslih da mu takvo okruženje stvore, ali i da pouče dijete kako da se skrbi o vlastitoj sigurnosti, da mu pomognu da razvije samostalnost i odgovornost za svoje postupke. To znači da roditelj mora pronaći ravnotežu između skrbi za dijete i njegove zaštite, s jedne strane, i poticanja razvoja samostalnosti i odgovornosti djeteta, s druge strane. Poučavati djecu vlastitoj sigurnosti znači učiti ih pravilima ponašanja kako bi se naučila skrbiti o sebi. To uključuje jasno postavljanje granica s obzirom na dob i zrelost djeteta. Djeca uvijek traže više samostalnosti od onoga što im je dopušteno. Koliko djetetu dati slobode – roditelj odlučuje na temelju djetetove zrelosti, njegovih sposobnosti razumijevanja i okolnosti. Igra s djetetom i pričanje priča način su da se dijete pouči opasnostima i vlastitoj sigurnosti bez da ga se neprestano sprečava u njegovu samostalnom djelovanju. Mala djeca situacije iz igre i priča često prenose u stvarni život. Trogodišnja i starija djeca sposobna su naučeno u jednom kontekstu prenijeti u sličnu situaciju. Igre tipa "što ako ..." mogu pomoći djetetu da, bez straha i prijetnji, nauči poželjno reagirati u pojedinoj situaciji s ciljem vlastite zaštite. Ove igre razvijaju sposobnost uviđanja i predviđanja mogućih posljedica pojedine radnje ili akcije. Pritom ne treba sva pitanja usmjeriti na zaštitu jer prevelika usmjerenost djeteta na opasnost u njemu može razviti pretjerani strah ili ga pak desenzibilizirati za stvarne opasnosti (Maleš i Stričević, 2005).

Da bi objedinio sve ove zahtjeve u jednu jedinstvenu strategiju, stručnjaci iz dječjih vrtića planiraju sljedeće razine djelovanja, za pospješivanje djetetova osjećaja sigurnosti (prema Dječji vrtić "Ivana Brlić Mažuranić", 2006): rad s roditeljima (informativna, edukativna, savjetodavna razina, te aktivna participacija). Edukacija odgojitelja sastoji se od: osvježavanja i razumijevanja problema; identifikacije rizičnih situacija i ugrožavajućih čimbenika; integracije preventivnog programa sigurnosti u odgojnu praksu; razvoja sigurnosti odgojitelja i smanjenje profesionalnog stresa.

Svaka od navedenih razina podrazumijeva velik broj metoda i aktivnosti, s ciljem kvalitetnijeg ispunjavanja postavljenog cilja: omogućiti djeci predškolske dobi da se osjećaju zaštićenima.

Cilj

U ovom je istraživanju bio cilj utvrditi efekte preventivnog programa provedenog u DV "Maslačak" u Zaprešiću, istovremeno utvrđujući buduće ciljeve programa, na neposredan način. Nastojalo se direktnim pitanjima upućenim predškolskoj djeci, utvrditi koje osobe i situacije djeca doživljavaju kao opasne, kako se suočavaju s tim situacijama, kada se osjećaju sigurnim i što za djecu znači pojam "pravo na sigurnost". Dakle, prvi cilj istraživanja bio je utvrđivanje karakteristike osoba i situacija koje djeca predškolske dobi doživljavaju kao opasne, te njihova načina suočavanja s tim situacijama. Drugi cilj istraživanja bio je pokušaj utvrđivanja načina na koje djeca predškolske dobi doživljavaju osjećaj sigurnosti, te pojma "pravo na sigurnost".

Problemi

1. Utvrditi učestalost te značajnost razlika u učestalosti između različitih vrsta:
  - a. opasnosti koje djeca predškolske dobi najčešće identificiraju unutar obiteljskog doma;
  - b. strategije koje bi djeca predškolske dobi primijenila u opasnim situacijama unutar obiteljskog doma;
  - c. opasnosti koje djeca predškolske dobi najčešće identificiraju unutar vrtića;
  - d. strategije koje bi djeca predškolske dobi primijenila u opasnim situacijama unutar vrtića;
  - e. opasnosti koje djeca predškolske dobi najčešće identificiraju na cesti.
  - f. strategije koje bi djeca predškolske dobi primijenila u opasnim situacijama na cesti;
  - g. opasnosti koje djeca predškolske dobi najčešće identificiraju na igralištu;
  - h. strategije koje bi djeca predškolske dobi primijenila u opasnim situacijama na igralištu;
  - i. osobine i karakteristike kojima djeca predškolske dobi opisuju tzv. opasne ljude;
  - j. strategije koje bi djeca predškolske dobi primijenila ukoliko im opasnost prijeti od tzv. opasnih ljudi;
  - k. osobine i karakteristike kojima djeca predškolske dobi opisuju tzv. opasnu djecu;
  - l. strategije koje bi djeca predškolske dobi primijenila ukoliko im opasnost prijeti od tzv. opasne djece;
  - m. osobe koje djeca predškolske dobi identificiraju kao tzv. osobe od povjerenja;
  - n. način na koji djeca predškolske dobi doživljavaju/opisuju pojam "pravo na sigurnost";

o. osobe i mjesta koje djeca predškolske dobi najčešće vežu uz osjećaj sigurnosti, odnosno nesigurnosti.

2. Utvrditi učestalost zastupljenosti djece koja znaju:

a. koristiti telefon;

b. svoju adresu stanovanja.

3. Utvrditi korelacije varijabli dob i spol sa skupinama varijabli koje se odnose na:

a) sposobnost korištenja telefona

b) poznavanje vlastite adrese stanovanja

c) bazični osjećaj sigurnosti.

Metode i ispitanici

Podaci su prikupljeni Upitnikom za djecu "Percepcija opasnosti i strategije samopomoći" (koji je samostalno sastavila autorica). Upitnik se sastoji od 12 pitanja otvorenog tipa (iz kojih su naknadno deducirane kategorije odgovora, te su odgovori na pojedina pitanja razvrstavani u pojedine kategorije), a primijenila ga je autorica u individualnom ispitivanju djece, tijekom proljeća 2006.

Ispitano je 58 djece DV 2Maslačak2, Zaprešić, srednje i starije vrtićke dobi, od 4.42 do 7.5 godina. Ispitan je prigodni uzorak djece oba spola, koji su redoviti polaznici vrtića, neujednačen po karakteristikama kao što su stupanj obrazovanja roditelja, socio-ekonomski status.

Varijable

- spol
- dob
- varijable koje se odnose na opasne situacije u obiteljskom domu (ukupno 9)
- varijable koje se odnose na strategije samopomoći u obiteljskom domu (ukupno 7)
- varijable koje se odnose na opasne situacije u vrtiću (ukupno 6)
- varijable koje se odnose na strategije samopomoći u vrtiću (ukupno 5)
- varijable koje se odnose na opasne situacije na cesti (ukupno 6)
- varijable koje se odnose na strategije samopomoći na cesti (ukupno 7)
- varijable koje se odnose na opasne situacije na igralištu (ukupno 4)
- varijable koje se odnose na strategije samopomoći na igralištu (ukupno 6)

- varijable koje se odnose na tzv. opasne ljude (ukupno 6)
- varijable koje se odnose na strategije samoobrane od tzv. opasnih ljudi (ukupno 7)
- varijable koje se odnose na tzv. opasnu djecu (ukupno 6)
- varijable koje se odnose na strategije samoobrane od tzv. opasne djece (ukupno 5)
- varijable koje se odnose na tzv. ljude od povjerenja (ukupno 10)
- varijable koje se odnose na mjesta/situacije koje djeca vežu uz osjećaj sigurnosti (ukupno 8)
- varijable koje se odnose na mjesta/situacije koje djeca vežu uz osjećaj nesigurnosti (ukupno 9)
- varijable koje se odnose na osobe koje djeca vežu uz osjećaj sigurnosti (ukupno 8)
- varijable koje opisuju djetetovu sposobnost korištenja telefona (ukupno 2)
- varijable koje opisuju djetetovo poznavanje adrese (ukupno 2)
- varijable koje opisuju djetetov osjećaj sigurnosti (ukupno 3).

Nakon razvrstavanja varijabli, ukupno je bilo čak 121 zavisnih varijabli istraživanja. Uz temeljne demografske varijable, kao što su spol.

Metode obrade rezultata

Obrade rezultata provedene su primjenom statističkih funkcija u sklopu programskog paketa Microsoft Excel. Za potrebe opće deskripcije rezultata izračunate su aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata, ANOVA (Bujas, 1967). Korelacija između varijabli izračunata je primjenom Pearsonovog koeficijenta korelacije.

Rezultati i rasprava

U provedenom istraživanju identificirano je nekoliko, za djecu potencijalno opasnih, situacija u obiteljskom domu. Dakle, djeca smatraju da je kod kuće opasno: dirati struju, dirati vrući štednjak, paliti šibice, upaljač, svijeće i sl., dirati vruće tekućine (vruću juhu, čaj i sl.), igrati se oštrim predmetima (nožem, škarama, staklom, vilicom i sl.), penjati se na prozor, balkonsku ogradu i sl., otvarati vrata nepoznatim osobama ili nešto drugo.

U tablici 1, statistički značajan F -omjer iz analize varijance ($F = 13.26$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito često percipiraju različite izvore opasnosti u obiteljskom domu. Najveća vrijednost aritmetičke sredine vezana je uz varijablu "nešto drugo", a koja se odnosi na niz identificiranih opasnosti, koje se nisu mogle svesti pod

neku od navedenih varijabli. To vjerojatno ukazuje na varijabilnost odgojnih utjecaja u smislu osvještavanja djece o specifičnim opasnostima, odnosno, osamostaljivanja djece u prepoznavanju opasnosti i razvijanju vještina zaštite. Međutim, predškolska djeca još u potpunosti ne razumiju što je opasnost. Interpretiraju je u skladu sa svojim sposobnostima i načinima na koji razumiju svijet. Stoga je i za očekivati veći varijabilitet navedenih opasnih situacija, bar kada se radi o obiteljskom domu, gdje se iskustva djece više razlikuju nego li npr. u vrtiću ili na igralištu. Odgovori djece ipak se najčešće grupiraju oko dvije kategorije opasnosti i to onih koji se odnose na oštre predmete (nož, škare, vilica, komadiće stakla i sl.), ($M = 1.36$; $\sigma = 0.48$) i otvorenu vatru (paljenje šibica, upaljača, svijeće i sl.), ($M = 1.34$; $\sigma = 0.48$).

Tablica 1. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju opasne situacije u obiteljskom domu koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	F	P
Nešto drugo	1.59	0.50	13.26	0.001
Dirati oštre predmete (nož, škare, staklo, vilicu i sl.)	1.36	0.48		
Dirati šibice, upaljač, svijeće i sl. zapaljive predmete	1.34	0.48		
Dirati vrući štednjak	1.17	0.38		
Dirati struju	1.12	0.33		
Dirati vruće tekućine (juhu, čaj, kavu i sl.)	1.12	0.33		
Penjati se na otvoreni prozor, balkonsku ogradu i sl.	1.10	0.31		
Otvirati vrata nepoznatim osobama	1.10	0.31		
Ne zna	1.02	0.13		

Kvalitativna analiza dječjih odgovora upućuje na zaključak o specifičnim znanjima koja djeca vežu uz posljedice rizičnih radnji kao što je npr. korištenje oštrog noža ("možeš se porezat i onda ti curi krv") ili paljenja šibica ("možeš zapalit stan"). Niska vrijednost aritmetičke sredine za varijablu "ne znam" ($M = 1.02$; $\sigma = 0.13$), a koja opisuje nekompetentnost djece u identifikaciji potencijalno ugrožavajućih faktora za osobni tjelesni integritet, govori o tome koliko su djeca motivirana da preuzmu odgovornosti za osobni rast i razvoj, pa time i osobnu sigurnost. Djeca svakodnevno uče i spoznaju koliko je određeni čin rizičan i koje su eventualne posljedice tog čina. Usto, prepoznaju prisutnost opasnosti, razmišljaju o posljedicama i s vremenom razvijaju vještine kojima sami sebe štite. Osim toga, roditeljima je vrlo bitno da djeca nauče sama prepoznati opasnost i razviju vještine koje će biti djetetu od pomoći u osobnoj zaštiti. Odgovori iz

kategorije "ne znam" mogli bi, također, biti posljedica anksioznosti djeteta ili nekih drugih faktora vezanih uz specifičnosti predškolske djece (nedovoljno razvijen govor npr. i sl.).

Tablica 2. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju strategije predškolske djece u suočavanju s eventualnim opasnostima u obiteljskom domu koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	<i>F</i>	<i>P</i>
Traženje pomoći od roditelja	1.38	0.49	6.54	0.001
Traženje pomoći od stručnih službi	1.38	0.49		
Samostalno pružanje prve pomoći	1.29	0.46		
Samostalno rješavanje problema	1.19	0.40		
Neefikasne strategije rješavanja problema	1.10	0.31		
Traženje pomoći od susjeda	1.09	0.28		
Ne zna	1.09	0.28		

U tablici 2, statistički značajan *F*-omjer iz analize varijance ($F = 6.54$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito često primjenjuju različite strategije suočavanja s opasnostima u obiteljskom domu. Uočljivo je da bi najveći broj djece u slučaju opasnosti u obiteljskom domu potražio pomoć ili od roditelja ($M = 1.38$; $\sigma = 0.49$) ili od stručnih službi (hitne pomoći, liječnika, policajaca, vatrogasaca i sl.), ($M = 1.38$; $\sigma = 0.49$). Zanimljivo je da bi se tek mali broj djece, u slučaju opasnosti, za pomoć obratio susjedima ($M = 1.09$; $\sigma = 0.28$). Traženje pomoći vrlo je važna socijalna vještina. Kvalitativna analiza odgovora djece upućuje na potrebu detaljnijeg ispitivanja stupnja do kojeg je ova vještina kod predškolske djece zaista razvijena. Odgovori djece u većini slučajeva sadržajno se odnose na traženje pomoći (ili obavještavanje odraslih o nastaloj opasnosti) putem fiksnog ili mobilnog telefona. Pri tome djeca ignoriraju činjenicu o nepoznavanju važnih telefonskih brojeva niti vještine telefoniranja. Dakle, iako je traženje pomoći objektivno važna i korisna strategija samopomoći, u realnosti bi, zbog neke druge razine nekompetentnosti djece, bila potpuno beskorisna. U određenoj se mjeri to odnosi i na varijablu "samostalno rješavanje problema". Navedena varijabla odnosi se na odgovore djece kojima opisuju samostalno "hvatanje u koštac" sa nevoljama kao što je npr. požar, dakle, situacijama koje u velikom stupnju nadmašuju njihove realne sposobnosti. Ovakve strategije proizlaze iz načina na koji djeca predškolske dobi percipira samog sebe. Ona su u pravilu nerealna u procjeni vlastitih sposobnosti. Doživljavaju se kao nepobjediva, izuzetno jaka, spretna, svemoguća. Iz takve slike o sebi proizlazi i djetetova upornost u nastojanjima. Ona će beskonačno dugo ponavljati određenu radnju

vjerujući da će u njoj uspjeti, bez obzira na realne rezultate. Iz navedenog mogu proizaći i ozbiljnije praktične reperkusije, posebno ukoliko se radi o situacijama koje mogu ozbiljno ugroziti djetetov tjelesni integritet. Određen broj djece bi se u slučaju ozljeđivanja upustio u samostalno pružanje prve pomoći ("stavio bih flaster"; "polio bih hladnom vodom i zamotao" i sl.), ($M = 1.29$; $\sigma = 0.46$). Mali broj djece odlučuje se za odgovor "ne znam".

Tablica 3. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju opasne situacije u dječjem vrtiću koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable	aritmetička sredina	standardna devijacija	<i>F</i>	<i>P</i>
Biti neoprezan (skakati, gurati se, udarati se u predmete)	1.55	0.50	16.18	0.001
Tući se	1.36	0.49		
Opasna mjesta (kliski pod u kupaoni, oštri rubovi namještaja, preskanje ograde, ljuljačka, vatrogasni aparat itd.)	1.26	0.44		
Napustiti vrtić (ne javiti se odgajatelju, otići s nepoznatom osobom, izgubiti se i sl.)	1.19	0.40		
Ništa nije opasno	1.02	0.13		
Ne zna	1.03	0.18		

U tablici 3, statistički značajan *F*-omjer iz analize varijance ($F = 16.18$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito često percipiraju izvore opasnosti u vrtiću. Skakanje, guranje i druga "neoprezna" ponašanja ($M = 1.55$; $\sigma = 0.501$), te fizička agresija ($M = 1.36$; $\sigma = 0.485$) najčešće se identificiraju kao potencijalne opasnosti u vrtiću. Slijede opasna mjesta, odnosno opasne stvari, kao što su: kliski pod kupaonice, oštri rubovi namještaja, ljuljačka, preskakanje ograde, diranje vatrogasnog aparata i sl. ($M = 1.26$; $\sigma = 0.442$). U značajnoj se mjeri i napuštanje vrtića bez znanja odgajatelja doživljava kao istaknuta opasnost ($M = 1.19$; $\sigma = 0.395$). Pri tome djeca specifično navode situacije koje smatraju opasnim "ako se ne javiš teti može te ukrasti neki striček", ili "možeš otići i onda se izgubiti". Nekolicina djece ne uočava nikakve opasnosti u vrtiću, odnosno odlučuje se za odgovor "ne znam".

U tablici 4, statistički značajan *F*-omjer iz analize varijance ($F = 35.18$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito često primjenjuju različite strategije suočavanja s opasnostima u dječjem vrtiću. Rezultati iz tablice 2 i tablice 4 pokazuju kako je orijentacija na odrasle, percipirane kao zaštićujuće i vjerojatno odgovorne, te očekivanje njihove pomoći u potencijalno opasnim ili prijetećim situacijama, najčešća (reakcija) kod djece. Odrasli (roditelji, odgajatelji, zaposleni u raznim službama) se (intuitivno) doživ-

ljavaju kao oni o kojima ovisi djetetova sigurnost, odnosno život. Djeci je potrebna takva percepcija odraslih da bi se osjećala sigurno. U vrtiću je, dakle "teta" osoba koja može riješiti sve probleme. Velika većina djece ($M = 1.72$) bi u slučaju da opaze opasnost ili se u njoj nađe "rekla teti". Ovakva se orijentacija na odrasle ne bi smjela doživljavati kao nesamostalnost djeteta u rješavanju problema i suočavanju s opasnostima. Dapače, trebala bi se razvijati kao vrlo važna strategija samopomoći, pri čemu je nužno osamostaliti djecu u načinima na koje se pomoć traži.

Tablica 4. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju strategije predškolske djece u suočavanju s eventualnim opasnostima u dječjem vrtiću koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable	aritmetička sredina	standardna devijacija	<i>F</i>	<i>P</i>
Tražiti pomoć odgajatelja	1.72	0.45	35.18	0.001
Samostalno rješavanje problema	1.21	0.41		
Tražiti pomoć prijatelja	1.12	0.31		
Traženje pomoći od stručnih službi	1.08	0.28		
Ne zna	1.07	0.26		

U tablici 5, statistički značajan *F*-omjer iz analize varijance ($F = 32.21$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito često percipiraju različite izvore opasnosti na cesti.

Tablica 5. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju opasne situacije na cesti koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable	aritmetička sredina	standardna devijacija	<i>F</i>	<i>P</i>
Mogućnost da te preгази auto	1.81	0.395	32.21	0.001
Sam, bez pratnje odraslih, prelaziti cestu	1.22	0.421		
Ne gledati lijevo-desno	1.21	0.409		
Pretrčavati preko ceste	1.17	0.380		
Preliziti cestu "na crveno"	1.16	0.365		
Ne zna	1.03	0.184		

Velika većina anketirane djece na pitanje o opasnostima na cesti odgovaraju "može te preгази auto" ($M = 1.81$; $\sigma = 0.395$). Navode se i druge opasnosti, kao što je npr. prelaženje ceste bez pratnje odraslih osoba, bez gledanja lijevo i desno ili kad se cesta prelazi "na crveno".

U tablici 6, statistički značajan F -omjer iz analize varijance ($F = 35.18$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito često primjenjuju različite strategije suočavanja s opasnostima na cesti.

Tablica 6. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju strategije predškolske djece u suočavanju s eventualnim opasnostima na cesti koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	F	P
Prelaženje ceste nakon što se utvrdi da ne dolazi auto	1.60	0.49	16.16	0.001
Pogledati lijevo-desno	1.50	0.50		
Prelaziti cestu kad je na semaforu zeleno	1.26	0.44		
Stati	1.21	0.41		
Preći cestu "preko zebre"	1.12	0.33		
Prelaziti cestu u pratnji odraslih	1.10	0.31		
Ne zna	1.05	0.22		

Rezultati pokazuju kako su u iznalaženju strategija suočavanja s opasnim situacijama na cesti djeca puno manje orijentirana na odrasle ($M = 1.10$; $\sigma = 0.310$), te da znatno češće kao odgovore navode "pravila ponašanja u prometu". Pri tome se kao najčešća strategija ispostavilo "prelaženje ceste nakon što se utvrdi da nema auta" ($M = 1.60$; $\sigma = 0.490$), odnosno kad se pogleda "lijevo i desno" ($M = 1.50$; $\sigma = 0.500$). Ostale navedene strategije ponašanja upućuju na zaključak kako su poželjna ponašanja u prometu djeci, bar na deklarativnoj razini, dobro poznata (prelaženje semafora na zeleno, zaustavljanje na rubu ceste, korištenje zebre i sl.).

U tablici 7, statistički značajan F -omjer iz analize varijance ($F = 32.21$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito često percipiraju različite izvore opasnosti na igralištu. Identificirane opasnosti na igralištu grupirane su u varijable koje opisuju neadekvatne uvjete na igralištu, vezane ili uz neprimjerene aktivnosti djece ili neprimjereno stanje inventara, te prisutnost odraslih osoba (onih koje su izvor sigurnosti, te onih koje predstavljaju opasnost za djecu). Kao što je vidljivo iz tablice 7, najčešće se izdvajaju one opasnosti koje opisuju neprimjereno ponašanje djece (velik broj djece na igralištu, odnosno stvaranje gužve, tučnjavu, naguravanje i sl.), ($M = 1.73$; $\sigma = 0.449$). Djeca nešto rjeđe kao opasnost izdvajaju prisutnost «opasnih» ljudi na igralištu. Kad ih navode opisuju ih kao "veliku djecu", "djecu iz škole", ali i kao "one koji kradu malu djecu i stave ih u vreću", "one koje ne poznam".

U tablici 8, statistički značajan F -omjer iz analize varijance ($F = 18.98$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito često primjenjuju različite strategije suočavanja s opasnostima na igralištu.

Tablica 7. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju opasne situacije na igralištu koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	F	P
Neprijemno ponašanje djece (tučnjava, guranje, gužva i sl.)	1.73	0.45	32.56	0.001
Neadekvatni uvjeti za igru (oštećena oprema, betonska podloga, ostaci žice i žljeza, oštećena ograda i sl.)	1.21	0.41		
Biti sam, bez pratnje odrasle osobe	1.10	0.31		
Prisutnost opasnih osoba (opasni ljudi, starija djeca i sl.)	1.08	0.28		

Tablica 8. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju strategije predškolske djece u suočavanju s eventualnim opasnostima na igralištu koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	F	P
Traženje pomoći od roditelja (roditelja, odgajatelja i sl.)	1.63	0.49	18.98	0.001
"nekonstruktivne" strategije (pobjeći, biti tužan, sakriti se)	1.29	0.46		
Traženje pomoći stručnih službi (policije, hitne, doktora i sl.)	1.15	0.36		
Traženje pomoći od prijatelja	1.08	0.28		
Samostalno pružanje pomoći	1.06	0.25		
Nešto drugo	1.04	0.20		

Rezultati prikazani u tablici 8 pokazuju kako je "orijentacija na tzv. osobe od povjerenja" i u ovom slučaju najčešće navođena strategija "spašavanja" iz potencijalno opasne situacije. Pri tome se kao "spasitelji" navode one odrasle osobe koje s djecom najčešće borave na igralištu (roditelji i odgajatelji). Nešto rjeđe spominju se pripadnici stručnih službi. Kvalitativna analiza odgovora pokazuje kako pri tome djeca identificiraju policajce, ukoliko opasnost vežu uz "opasne odrasle", odnosno uz doktore ili Hitnu službu, ukoliko pretpostavljaju da na igralištu može doći do povređivanja. Strategije koje karakterizira svojevrsna pasivnost djece (sakrivanje, tuga, bježanje) u ovoj se situaciji ispostavljaju kao relativno čest izbor djece, što nije bio slučaj s već navedenim izvorima

opasnosti. Vjerojatan razlog tome može ležati u prirodi samog igrališta kao otvorenog, relativno nezaštićenog prostora uz kojeg djeca mogu vezivati veću dozu anksioznosti i općenito se osjećati nesigurno, na neki način prepuštena sama sebi.

Tablica 9. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju opasne ljude koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable :	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	<i>F</i>	<i>P</i>
Lopovi ("koji te mogu ukrasti")	1.71	0.46	21.77	0.001
Cigani ("koji krade djecu")	1.21	0.41		
Zatvorenici	1.17	0.38		
Naoružani ("koji mogu ubiti")	1.15	0.36		
Agresivni prema djeci ("oni koji tuku djecu")	1.13	0.33		
Oni koji prostače	1.02	0.14		

U tablici 9, statistički značajan *F*-omjer iz analize varijance ($F = 21.77$; $p < 0,001$) ukazuje na to, da djeca različito poimaju osobe koje za njih mogu biti potencijalno opasne. Kao potencijalno opasne odrasle osobe najčešće se navode "lopovi" ($M = 1.71$; $\sigma = 0.46$) i "cigani" ($M = 1.21$; $\sigma = 0.41$). Iz kvalitativnih analiza dječjih opisa "lopova" i "cigana" proizlazi zajednička odrednica "opasnosti za djecu". Obje kategorije ljudi opisuju se kao one koji "kradu djecu". Razlikuju se, međutim, opisi njihovih vanjskih karakteristika. Lopovi se opisuju kao "ljudi s crnom maskom, obučeni u crnu robu, s vrećom u koju te mogu staviti", dok su cigani "onako malo crni u licu i dosta siromašni, oni koji te mogu pitati – daš mi love". Mogućnost otmice, odnosno mogućnost da te netko "ukrade", općenito je najčešće navođena odrednica opasnog odraslog i djeca je vežu uz gotovo sve navedene kategorije opasnih ljudi (sve varijable). Vjerojatno je uzrok tome način na koji roditelji upozoravaju djecu na opasnost od nekih odraslih ljudi. Iskustvo pokazuje da se takva upozorenja ponekad koriste kao jedan od načina discipliniranja ili, bolje rečeno, zastrašivanja djece ("budi dobar da te ne ukradu cigani"). Načini na koje djeca opisuju kategorije opasnih odraslih upućuje na njima nedovoljno jasne odrednice opasnosti, što rezultira navođenjem apstraktnih "lopova i Cigana koji kradu djecu".

U tablici 10, statistički značajan *F*-omjer iz analize varijance ($F = 21.77$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito često primjenjuju različite strategije suočavanja s opasnim odraslim osobama. Jedna od najčešćih strategija suočavanja djece s opasnim odraslim osobama je izravno suprotstavljanje, odnosno zauzimanje za sebe u smislu da se s odraslom osobom uđe u direktan, uglavnom fizički obračun ($M = 1.32$; $\sigma = 0.48$), pri čemu, a na što ukazuje kvalitativna analiza dječjih odgovora, djeca sebe vide kao

osobu koja je jača, lukavija, spretnija itd.. "Ja bih ga nogom u jaja i prstom u oko"; "Lupao bih ga rukom ili bi se nekako iskobeljao, ili bih glasno zvao tatu u pomoć. Onda moj tata dođe, podigne nogu i on odleti", "Uzeo bih svoj pištolj, ako nisam ispraznio metke i ubio ga"; "Ubo bih ga nožem u trbuh"; "Uzeo bih nešto željezno i lupio ga po glavi. Poslije bih mu sakrio masku i novce odnio tamo gdje su bili"; "Dao bih im otrov da se otrovaju". Viđenje sebe kao nepobjedivog i jakog, kao što je ranije u tekstu navedeno, karakteristika je dječjeg načina poimanja sebe. Praktične reperkusije identificiranih (nerealnih) strategija suočavanja s odraslim opasnim osobama velike su. Nijedan roditelj ne želi da njegovo dijete živi u strahu, ali isto tako ne želi da njegovo dijete bude neustrašivo. Stoga je vrlo bitno da djeca nauče prepoznati opasnost, da razmišljaju o posljedicama i s vremenom razvijaju vještine kojima sami sebe štite. Najbolji primjer djece daju roditelji koji imaju priliku pokazati kako se rješavaju određeni problemi. Pritom roditelji uče djecu kako reagirati i što učiniti.

Tablica 10. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju strategije predškolske djece u suočavanju s opasnim odraslim osobama koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable	aritmetička sredina	standardna devijacija	<i>F</i>	<i>P</i>
Sam bi se suočio s opasnom odraslom osobom	1.35	0.48	21.77	0.001
Pobjegao bi	1.35	0.48		
Tražio bi pomoć od roditelja	1.31	0.47		
Tražio bi pomoć od stručnih službi (policajaca)	1.25	0.44		
Vikao bi	1.21	0.41		
Rekao bi mu da s njim ne želi ići	1.06	0.25		
Sakrio bi se	1.04	0.20		

U tablici 11, statistički značajan *F*-omjer iz analize varijance ($F = 26.77$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito poimaju vršnjake koji za njih mogu biti potencijalno opasni. Kao potencijalno opasna djeca najčešće se navode ona koja se opisuju kao zločesta ($M = 1.69$; $\sigma = 0.47$), te djeca koja se doživljavaju kao starija i veća (školarci), ($M = 1.23$; $\sigma = 0.43$). Ostale kategorije opasne djece navode se nešto rjeđe (delinkventi, bebe, neposlušni i siromašni).

Tablica 11. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju opasnu djecu (opasne vršnjake) koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	<i>F</i>	<i>P</i>
Zločesta djeca	1.69	0.47	26.77	0.001
Starija djeca: školarci	1.23	0.43		
Djeca s delikventnim oblicima počinjanja	1.18	0.39		
Mala djeca (bebe)	1.06	0.25		
Neposlušna djeca	1.04	0.20		
Siromašna djeca	1.02	0.14		

Tablica 12. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju strategije predškolske djece u suočavanju s opasnim vršnjacima koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	<i>F</i>	<i>P</i>
Traženje pomoći od odgovajatelja	1.50	0.51	11.01	0.001
Korištenje neke od nekonstruktivnih strategija	1.35	0.48		
Samostalno rješavanje problema korištenjem neke od kompetentnih strategija	1.23	0.43		
Traženje pomoći od roditelja	1.08	0.28		
Traženje pomoći od stručnih službi (policije)	1.04	0.20		

U tablici 12, statistički značajan *F*-omjer iz analize varijance ($F = 11.01$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito često primjenjuju različite strategije suočavanja s opasnim vršnjacima. S obzirom da su rezultati dobiveni na uzorku vrtičke djece bilo je i za očekivati da će jedna od najčešćih strategija u slučaju konflikta s vršnjacima biti traženje pomoći od odgovajatelja, kao odrasle osobe od koje se u vrtiću očekuje zaštita i podrška u problematičnim situacijama ($M = 1.50$; $\sigma = 0.51$). Moguće je da prevaga odabira nekonstruktivnih strategija suočavanja s vršnjacima ($M = 1.35$; $\sigma = 0.48$) u odnosu na kompetentne strategije rješavanja problema ($M = 1.23$; $\sigma = 0.43$) u situacijama kada se djeca odluče na samostalno rješavanje problema ukazuje na kompleksnost tzv. kompetentnih strategija s obzirom na dob predškolske djece, odnosno na njihovu socio-emocionalnu zrelost. Pri tome se nekompetentne strategije odnose na fizičke ili verbalne ob-

račune, bijeg, plač, tužakanje i sl., dok se kompetentne strategije odnose na zauzimanje za sebe, tzv. "čistu" komunikaciju, "ja" poruke i sl.

Tablica 13. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju tzv. osobe od povjerenja koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	F	P
Roditelji	1.67	0.48	12.53	0.001
Stručne službe	1.50	0.51		
Dobri ljudi	1.25	0.44		
Bake i djedovi	1.23	0.43		
Braća i sestre	1.23	0.43		
Odgajatelji	1.21	0.41		
Prijatelji	1.16	0.38		
Susjedi	1.13	0.33		
Ravnatelj vrtića	1.04	0.20		
Aksijski junaci (supermen, batman i sl.)	1.02	0.14		

U tablici 13, statistički značajan F -omjer iz analize varijance ($F = 12.53$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito poimaju tzv. osobe od povjerenja. Za očekivati je bilo da će djeca u ovom kontekstu najčešće birati svoje roditelje s obzirom da su oni osobe od kojih prirodno očekuju pomoć i uz koje vezuju najviše povjerenja ($M = 1.67$; $\sigma = 0.48$). Stručne službe (policija, hitna pomoć, liječnici, vatrogasci također su od većine djece izdvojeni kao osobe koje mogu pomoći i od kojih se može tražiti pomoć, ovisno o situaciji ($M = 1.50$; $\sigma = 0.51$). Ostale identificirane osobe od povjerenja uglavnom su odrasli koji češće borave uz djecu i na koje su djeca redovito orijentirana, uz izuzetak akcijskih junaka, koji su svojevrsni idoli djece predškolske dobi.

Predškolsko doba je doba konkretnih operacija, u kojem se pojmovi odnose na stvarne predmete s kojima dijete ima iskustva u svojoj okolini. Apstraktnim pojmovima djeca predškolske dobi vladaju na intuitivnoj razini. Stoga je i bilo za očekivati da će većina ispitanih djece (52%) imati problema s definiranjem apstraktnog pojma "prava" ($M = 1.52$; $\sigma = 0.50$). Za određen broj djece, koja se upuštaju u definiranje ovog pojma, "pravo na sigurnost" predstavlja boravak na sigurnom, zaštićenom mjestu ("kad se imaš gdje zavući, tamo gdje nitko zločesti ne zna gdje si i gdje ti nitko ništa ne može", "biti na sigurnom mjestu ili sakriti se ispod stola ili u ormar"), ($M = 1.22$; $\sigma = 0.42$). Neke druge odrednice pojma "prava na sigurnost" za predškolsku djecu su: osjećaj ugone, pozitivni osjećaji općenito, odsutnost bilo kakve opasnosti, oprez, imati prijatelja, policijski nadzor, te sposobnost samoobrane. Većina djece u svojim izjavama svjedoče o postojanju bazičnog osjećaja sigurnosti ($M = 1.84$; $\sigma = 0.37$), odnosno izjavljuju kako se

osjećaju sigurno. Manji broj djece osjeća se nesigurno ($M = 1.10$; $\sigma = 0.31$), odnosno, djelomično se osjećaju sigurno, ovisno o situaciji i mjestu ($M = 1.09$; $\sigma = 0.28$).

Tablica 14. *Prosječni rezultati varijabli kojima djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58) opisuju pojam "pravo djeteta na sigurnost"*

Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
Ne zna	1.52	0.50
Biti na sigurnom mjestu	1.22	0.42
Dobro se osjećati	1.09	0.28
Ne povrijediti nikoga	1.07	0.26
Imati pravog prijatelja	1.05	0.22
Biti oprezan	1.05	0.22
Odsustvo opasnosti općenito, odsustvo opasnih ljudi i sl.	1.03	0.18
Policijski nadzor	1.03	0.18
Znati se obraniti	1.03	0.50

Tablica 15. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju tzv. sigurna mjesta koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	F	P
Doma	1.75	0.44	24.98	0.001
U vrtiću	1.25	0.44		
Na "sigurnom mjestu"	1.15	0.36		
Uz osobu od poverenja	1.13	0.33		
Iza zaključanih vrata	1.08	0.28		
Sakriven	1.08	0.28		
U igri	1.06	0.25		
Ne zna	1.02	0.14		

U tablici 15, statistički značajan F -omjer iz analize varijance ($F = 24.98$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito navode mjesta na kojima se osjećaju sigurno. Najveći broj ispitanih identificira obiteljski dom kao mjesto najveće sigurnosti ($M = 1.75$; $\sigma = 0.44$). S obzirom na vrijednost aritmetičke sredine slijedi vrtić ($M = 1.25$; $\sigma = 0.44$). Dakle, djeca najčešće kao sigurna mjesta, navode upravo ona na kojima najviše borave (obiteljski dom i vrtić). Identificirane varijable upućuju na zaključak kako sigurno

no mjesto za djecu predškolske dobi ima karakteristike skrivenog i zaključanog uz osobe od povjerenja.

Tablica 16. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju tzv. nesigurna mjesta koje identificiraju djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58)*

Varijabla	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	<i>F</i>	<i>P</i>
U vrtiću	1.15	0.36	2.70	0.007
Vani	1.13	0.33		
Gdje ga netko može ukrasti	1.13	0.33		
Gdje se može izgubiti	1.04	0.20		
U dućanu	1.04	0.20		
Tijekom noći	1.02	0.14		
U parku	1.02	0.14		
Gdje ga netko može tući	1.02	0.14		

U tablici 16, naveden je *F*-omjer za kojeg se (2.70), koji je uz rizik od $p < 0.01$ statistički značajan. Dakle, može se zaključiti kako djeca predškolske dobi različito navode mjesta na kojima se osjećaju nesigurno. Pritom je, kao mjesto uz koje vežu najveći osjećaj nesigurnosti, najčešće navođen vrtić ($M = 1.15$; $\sigma = 0.36$). Kvalitativne analize odgovora djece pokazuju kako se osjećaj nesigurnosti vezan uz vrtić argumentira mogućnošću da budu fizički zlostavljani od druge djece. Vrtić se također doživljava kao "otvoreno", nezaključano mjesto gdje mogu bez ograničenja ući potencijalno opasne osobe, neke od onih koje su djeca okarakterizirala kao potencijalno opasne. Općenito, mjesta na kojima se djeca osjećaju nesigurno su mjesta koja su otvorena, nezaključana i sl.

U tablici 17, statistički značajan *F*-omjer iz analize varijance ($F = 18.08$; $p < 0.001$) ukazuje na to, da djeca različito navode osobe uz koje se osjećaju sigurno. Mama je osoba koja se najčešće navodi kao ona koja pruža osjećaj sigurnosti i zaštite ($M = 1.79$; $\sigma = 0.41$). Slijedi tata ($M = 1.69$; $\sigma = 0.47$), te ostali članovi bliže i daljnje rodbine, te prijatelji i odgajatelji. Dobiveni rezultati su očekivani. Čak i vrlo mala djeca intuitivno osjećaju da im sigurnost ovisi o prisutnosti roditelja/skrbnika, prvenstveno majke. U situaciji odvojenosti od skrbnika kod djece se javlja vrlo intenzivni strah, koji se često manifestira plačem. Fizički kontakt djeteta sa skrbnikom od primarne je važnosti za normalan psihofizički razvoj djece. Dakle, osobe uz koje je dijete razvilo osjećaj emocionalne privrženosti osobe su koje za njega predstavljaju izvor sigurnosti, odnosno, koje zadovoljavaju njegove primarne potrebe, dakle i potrebu za sigurnošću. U početku će to biti djetetovi roditelji, a s vremenom i porastom broja socijalnih kontakata i druge osobe s kojima je dijete u čestom kontaktu (rodbina, prijatelji, odgajatelji).

Tablica 17. *Prosječni rezultati i rezultati analize varijance između varijabli koje opisuju osobe uz koje se djeca predškolske dobi iz DV "Maslačak" u Zaprešiću (N=58) osjećaju sigurno*

Varijable	Aritmetička redina	Standardna devijacija	<i>F</i>	<i>P</i>
Uz mamu	1.79	0.41	18.08	0.001
Kod tatu	1.69	0.47		
Kod baku	1.29	0.46		
Kod djeda	1.23	0.43		
Uz člana "širine" rodbine	1.23	0.43		
Uz braću	1.19	0.39		
Uz prijatelja	1.16	0.38		
Uz odgajatelj	1.13	0.33		

Telefoniranje i poznavanje adrese neka su od praktičnih zaštitnih znanja. Prema dobivenim rezultatima većina djece predškolske dobi ne zna koristiti telefon u smislu biranja i poznavanja važnih telefonskih brojeva ($M = 1.66$; $\sigma = 0.48$). Prosječan broj djece koja su izjavila da znaju telefonirati iznosi $M = 1.28$; $\sigma = 0.45$. Suprotno tome, prosječan broj izjava koje potvrđuju dječje poznavanje svoje adrese stanovanja iznosi $M = 1.79$; $\sigma = 0.41$, odnosno njih $M = 1.16$; $\sigma = 0.37$ izjavljuje da svoju adresu ne zna. Postoji pozitivna korelacija između vještine telefoniranja i dobi ($r = 0.41$; $p < 0.01$). Dakle, starija predškolska djeca vještija su u telefoniranju. Isto tako, postoji statistički značajna pozitivna korelacija između osjećaja sigurnosti i poznavanja adrese ($r = 0.37$; $p < 0.01$). Ona djeca koja poznaju svoju adresu stanovanja osjećaju i češće izjavljuju o vlastitom osjećaju sigurnosti. S druge strane, nije utvrđena povezanost sa spolom, u pogledu poznavanja telefonskih brojeva ili vještine telefoniranja, kao ni poznavanja adrese stanovanja i općeg osjećaja sigurnosti.

Istraživanje je pokazalo kako djeca percipiraju opasnosti i koje strategije primjenjuju u suočavanju s njima. Rezultati daju smjernice za poduku djece u smjeru boljeg razumijevanja izvora opasnosti i efikasnijem suočavanju (izbjegavanju) tih opasnosti.

Zaključci

U istraživanju je utvrđeno da djeca statistički značajno razlikuju zastupljenost pojedinih izvora opasnosti unutar obiteljskog doma, unutar vrtića, na cesti, na igralištu.

Također, kod djece se statistički značajno razlikuje čestina strategija koje bi djeca predškolske dobi primijenila u opasnim situacijama unutar obiteljskog doma, unutar vrtića, na cesti, na igralištu.

Utvrđeno je da djeca statistički značajno razlikuju osobine tzv. opasnih ljudi, opasne djece, "osoba od povjerenja".

Kod djece se statistički značajno razlikuje i čestina strategija koje bi djeca predškolske dobi primijenila u odnosu na tzv. opasne ljude, opasnu djecu.

Kod djece se statistički značajno razlikuju i različiti načini na koji djeca predškolske dobi doživljavaju/opisuju pojam "pravo na sigurnost", te osobe i mjesta koje djeca predškolske dobi najčešće vežu uz osjećaj sigurnosti, odnosno nesigurnosti.

Prema dobivenim rezultatima većina djece predškolske dobi ne zna koristiti telefon u smislu da poznaju važne telefonske brojeve (66%), ili da znaju birati broj na telefonu (28%), dok značajno veći broj djece (79%) zna svoju adresu stanovanja.

Postoji pozitivna korelacija između vještine telefoniranja i dobi, te između osjećaja sigurnosti i poznavanja vlastite adrese stanovanja.

Literatura

- Beck, R. C. (2003), *Motivacija: teorija i načela*, Jastrebarsko: Naklada Slap
- Bell, P.A., Fisher, J.D., Baum, A. i Greene, T.C. (1996), *Environmental psychology*, Orlando: Harcourt Brace College Publishers
- Maleš, D., Stričević, I. (2005), *Sigurnost djeteta – odgovornost odraslih*, Zagreb: Udruženje "Djeca prva".
- Dječji vrtić "Ivana Brlić Mažuranić" (2006), *Preventivni program mjera povećanja sigurnosti u dječjem vrtiću (interni materijal)*, Zagreb: Dječji vrtić "Ivana Brlić Mažuranić"
- Fulgosi, A. (1981), *Psihologija ličnosti – teorije i istraživanja*, Zagreb: Školska knjiga
- Holahan, C. J. (1982), *Environmental psychology*, New York: Random house
- <http://www.vrtic-maslacak.belisce.net>
- Maleš, D., Milanović, M. i Stričević, I. (2003), *Živjeti i učiti prava – Odgoj za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja*, Zagreb: Golden Marketing
- Olszewski-Kubilius, P. (2005), *The social and emotional development of gifted children: What do we know?*, New York: Prufrock Press
- Vietch, R. i Arkelin, D. (1995), *Environmental psychology – an interdisciplinary perspective*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall

DANGER PERCEPTION AND STRATEGIES FOR SELF-HELPING AT PRE-SCHOOL AGE CHILDREN

Abstract

The aims of the research were: finding the effects of the preventive program realized in the Kindergarten "Maslacak" in Zapresic, simultaneously defining the future aims of the program. Using direct questions for the pre-school children, it was found which persons and situations are perceived as dangerous for children, how children deal with such situations and persons, when they are feel secure and what does mean the expression "right for security" for children. Data were collected using a Questionnaire for children named "Perception of the danger and strategies for self-help". The

sample of 58 children in Kindergarten "aslacak" in Zapresic were examined. Children were aged from 4.42 to 7.5 (from middle-aged and older kindergarten groups). Children significantly differed the prevalence different sources of the danger at home, in the kindergarten, in traffic, on the playground. Children significantly differed frequency of the strategies that children may apply in dangerous at home, in the kindergarten, in traffic, on the playground. Children significantly differed the characteristics of the so-called dangerous people, dangerous children, but also the "confident persons". Children use statistically significant different strategies in interaction with dangerous people and dangerous children. Pre-school children significantly different describe the term "right for the security", as same as persons and places associated with feeling of security. More pre-school children don't know how to use phone in sense that they know important telephone numbers (66%). Only 28% know how to dial phone numbers, while significantly more children (79%) know the address where they live. There is a positive correlation between children's age and phone skills, as same as between the feeling of security and knowing the living address.

Keywords: *security, sources, danger, strategies, self-help*

LA PERCEZIONE DEI PERICOLI E LE STRATEGIE DI AUTODIFESA DEI BAMBINI IN ETÀ PRESCOLARE

Riassunto

L'obiettivo della ricerca era constatare gli effetti del programma di prevenzione realizzato nella Scuola d'infanzia "Maslačak" di Zaprešić, e, contemporaneamente, stabilire le finalità future del programma stesso. Mediante domande rivolte ai bambini in età prescolare si è cercato di individuare quali persone e situazioni sono considerate pericolose dai bambini, come si confrontano con esse, quando si sentono sicuri e che cosa sanno riguardo al concetto "diritto alla sicurezza". I dati sono stati raccolti con il questionario per bambini "Percezione dei pericoli e strategie di autodifesa" ed è stato intervistato un campione di 58 bambini del gruppo dei medi e dei grandi, di età compresa tra i 4,42 e i 7,5 anni, nella scuola d'infanzia "Maslačak" di Zaprešić. È significativo il numero dei bambini che distinguono le fonti di pericolo a casa, nella scuola d'infanzia, in strada, nel campo da gioco. Significativa è la frequenza delle strategie che i bambini applicherebbero in situazioni pericolose a casa, nella scuola d'infanzia, in strada e sul campo da gioco. Si è constatato in modo statisticamente significativo che i bambini distinguono le caratteristiche dei cosiddetti uomini pericolosi, dei bambini pericolosi e delle "persone di fiducia". Statisticamente significativa è pure la frequenza delle strategie che i bambini in età prescolare applicherebbero nei confronti delle persone o dei bambini pericolosi. Sono significative anche le diverse modalità in cui i bambini in età prescolare descrivono il concetto di "diritto alla sicurezza", nonché le persone e i luoghi che i bambini associano al senso di sicurezza. In base ai risultati ottenuti, la maggior parte dei bambini in età prescolare non sa usare i numeri telefonici importanti e non sa telefonare. Un numero significativamente alto (79%) di bambini conosce il proprio indirizzo di casa. Esiste una correlazione positiva tra l'abilità di telefonare e l'età, nonché tra il senso di sicurezza e la conoscenza dell'indirizzo di casa.

Parole chiave: *sicurezza, fonti, pericoli, strategie, autodifesa*